

ATATÜRK'TEN GÜNÜMÜZE ESKİÇAĞ TARİHİ VE ARKEOLOJİ ÇALIŞMALARI

Recep Yıldırım

Türk ulusunun büyüklüğüne ve üstün uygarlık yeteneklerine içten inanmış olan Mustafa Kemal, son yüzyılların aşağılık duyguları içinde kendine güven ve inancını yitirmiş olan Türk ulusuna yalnız savaş alanında değil, uygarlık alanında da büyük ulus olduğunu anlatarak onu en uygar milletlerin düzeyine çıkarmak için ilk önce tarihini bilmesi, onu yabancılardan değil, ilk kaynaklardan kendisinin araştırarak öğrenmesi gerektiğine inanıyordu(1). Atatürk'ün hedefi, Türk halkında tarih bilincini uyandırmak, şanlı geçmişine dayanarak geleceğe olan güven ve umutla bakmasını sağlamaktı. Onun diğer bir isteği, Türk Tarihi ile Türkiye Tarihini, kaynakları özenle toplayarak bilimsel metodlarla ve objektif bir biçimde işleyerek, Türklerin Orta Asya'dan getirdikleri yüksek kültür değerleri ile birlikte, Eski Anadolu halklarıyla kaynaşarak yarattıkları kültür sentezini göz önünde tutarak Eski Anadolu uygarlıklarının gerçek varislerinin Türkler olduğunu ortaya koymak ve bunu dünyaya kabul ettirmek idi.

Atatürk, devlet ve millet işleri arasında zamanının önemli bir bölümünü tarih araştırmalarına ayırıyordu. Kitaplar getirtiliyor, çeviriler yapılıyor ve onun çok defa bir kürsü niteliğinde olan akşam sofralarında tarih konuları ve sorunları tartışılıyordu. Yeniden şekil verdiği Türk milleti için Atatürk, müşterek bir inanç kaynağı olarak öğrenmeye değer şerefli bir maziye esas almıştır. Tarihi, milli terbiyenin en kuvvetli bağı olarak gördüğünden, tarih çalışmalarını teşvik yoluyla geliştirme çarelerini aramış, bunun için, tarih tezini ve onun ilmi esaslarını kurmak üzere çalışmalarına başlamıştır(2). Bu çalışmalarını sonucunda 23 Nisan 1930'da Altıncı Türk Ocakları Kurultayı toplanmış ve bu toplantı, Türk Tarih Kurumu'nun kuruluşuna temel taşı teşkil etmiştir. Daha sonraki çalışmalarda da kurumun çekirdeği olan "Türk Ocağı Türk Tarihi Tetkik Heyeti" teşkil edilmiştir. 1931 Nisanı'nın başlarında Türk Ocakları'nın kapanması üzerine, "Türk Ocağı Türk Tarihi Tetkik Heyeti" nin türesel niteliği kalmamış

olduğundan, aynı Kurul o zamanki dernekler kanununa göre İçişleri Bakanlığı'na baş vurarak 15 Nisan 1931'de "Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti" kurulmuştur. Dil devriminden sonra da cemiyetin adı, Atatürk tarafından 1935 yılında "Türk Tarih Kurumu'na" çevrilmiştir. Kurucu üyeler arasında bazıları Kurum'un başkanlığını da yapmış olan Yusuf Akçura, Hasan Cemil Çambel, Şemsettin Günaltay, Hikmet Bayur, İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Halil Ethem Eldem, Afet İnan, Sadri Maksudi Arsal, Reşit Saffet Atabinen, Mükrimin Halil Yinanç, Hamit Zübeyr Koşay ve diğer bazı kişiler vardı. Önceleri dar bir kadro ile kurulan Türk Tarih Kurumu, 1940'lı yıllardan sonra alanlarında iyi yetişmiş bilim adamlarıyla genişletilmiş, büyük atılımlar ve keşiflerle Atatürk'ün özlediği bilim düzeyine ulaşmıştır(3.)

Atatürk, tarih araştırmalarında arkeolojiyi önemli bir kaynak olarak kabul etmiş, eski eserleri korumada, ortaya çıkarmada Türk Tarih Kurumu'nun yanında devletin, basın ve halkın elele vermesini amaçlamıştır. O, bununla da yetinmemiş, ölümünden sonra, araştırmaların ve kazıların devam etmesi için bankadaki varlığının önemli bir kısmını Türk Tarih Kurumu'na bağışlamıştır. Türk Tarih Kurumu, Atatürk'ün vasiyetinin desteğiyle, ülkemizde sistemli kazıların yürütülmesine, önemli keşiflerin sağlanmasına, arkeoloji ve tarih probleminin çözümüne çok büyük katkılarda bulunmuştur(4). 19.yüzyılın sonlarında genel olarak da Osmanlı İmparatorluğu'nda ve Avrupa'da süre gelen ekonomik, siyasal, toplumsal değişmelerin, savaş ve isyanların yol açtığı acı ve kargaşanın içinde bir kişi Türk arkeolojisinde unutulamayacak izler bırakmıştır. Batı kültürünü en iyi biçimde izleyerek, arkeolojinin yanında Türk müzeciliği ve sanata damgasını vuran bu kişi Osman Hamdi Bey'dir. Osman Hamdi Bey sayılı birkaç ülke dışında geçmişe karşı ilginin hemen hemen hiç bulunmadığı bir dönemde ulusal arkeoloji ve korumacılık gibi yeni kavramları getirmiş, Türk arkeolojisinin sağlam temeller üzerine kurulmasını sağlamıştır. Türk arkeolojisi Osman Hamdi Bey'den almış olduğu bu itici güç ile, bilim dünyasında saygın ve önemli bir yere sahip olmuştur.(5)

Türkiye'de arkeolojiye verilen önem Atatürk ile başlar. 'Kendi vatanını kendin incele, bilimsel metodlarla kendi tarihini kendin öğren' düşüncesiyle kurduğu Türk Tarih Kurumu ile Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, onun tarihe ve arkeolojiye verdiği önemi ortaya koyar Atatürk'ün on beş yıllık kısa cumhurbaşkanlığı süresinde, ülkesini çağdaştırmak için gerçekleştirdiği ve ancak yüzyıllara sığabilecek reformların arasında arkeolojiye de yer vermesi, Eskiçağ Tarihi'ne yeni ufuklar açmış ve kişisel katkısıyla bugünlere gelmiştir. (6)

Medeniyetler evrenseldir; onlar insanlığın eseridir. Her sistemin asli dayanağı insandır, insan unsurdur. Arkeoloji eserleri de insanın beyninde oluşmuş, elinden çıkmıştır. Atatürkçü felsefeyi değerlendirmede mevcut en sağlam, değişmeyen ölçü, ilim olduğuna göre, herşeyi incelemek zorundayız. Bu memleketin sahipleri, memleketlerinin tarihini, sanatını, bilimin metodları ile incelemek zorundadır. Hangi medeniyet olursa olsun, hangi kavmin ismi ile tanınmış olursa olsun; bu topraklar üzerinde yaşamış, gelişmiş ve sonunda bu topraklar altında kalmış medeniyetleri incelemek, vatanın sahipleri tarafından tanınması demektir. Atatürk işte bu görüşe sahipti. Bunun içindir ki, Atatürk arkeolojiyi tarihin yanında ona paralel olarak ele almış ve arkeolojiyi, Türk Tarih Kurumu'nun tarih araştırmalarından hiç bir zaman ayırmamış, beraber yürümesinin sağlanması için daima irşatta bulunmuştur. Bunun daha kuvvetli bir esasa bağlanması için Atatürk, Türk Tarih Kurumu'nun tüzüğüne, "Türk Tarihini aydınlatmaya yarayacak vesaik ve malzemeyi elde etmek için icabeden yerlere taharri, hafr ve keşif heyetleri göndermek" hükmünü, yani 4. maddenin "C" fıkrasını ilave ettirmiştir. Bununla Türk Tarih Kurumu'na tarih araştırmaları yanında, kazı yapma görevi de bizzat Atatürk tarafından verilmiş oluyordu(7). 22 Mart 1931 yılında müze ve eski eserlerini gördüğü Konya şehrinden zamanın başvekili İsmet İnönü'ye çok acele kaydıyla gönderdiği telgrafta "... memleketimizin her tarafında eşsiz vesikalar halinde yatmakta olan eski medeniyet eserlerinin ilerde kendi arkeologlarımız tarafından meydana çıkarılıp bilimsel olarak tasnifleri ve korunmaları, ihmale uğramış abidelerin bakımları için daha çok çalışılması ve arkeoloji tahsili için yurt dışına daha fazla talebe gönderilmesi..." yazılmaktadır. Bununla Atatürk, arkeoloji konusunda devletin bir an evvel görev almasını istemiştir(8). Cumhuriyetin ilk yıllarında ülkemizde tarih ve arkeoloji alanında yetişmiş pek az kişi vardı. Atatürk bu eksikliği görmüş, bir yandan 1920'li ve 1930'lu yıllarda yurt dışına yarışma sınavlarıyla tarih ve arkeoloji öğrenimi için öğrenci göndermiş, diğer yandan İstanbul Üniversitesi reformunu yapmış, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'ni kurmuş ve bu kuruluşlara davet ettiği yabancı uzmanlar sayesinde ülkemizde tarih ve arkeoloji alanında çalışmalara girişilmiş diğer taraftan değerli bilim adamlarının yetiştirilmesine başlanmıştır(9).

Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, 1935 yılında Atatürk'ün Ankara'da modern bir sosyal ilimler müessesesi kurma kararı ve Maarif Vekaleti'ndeki hazırlıklar çerçevesinde 9 Ocak 1936'da açılmıştır. Türklüğün ve Türkiye'nin tarihinin, kültürünün ilmi usul ve esaslara göre etraflı bir şekilde incelenmesi için, diğer kürsülerin yanında Sümeroloji, Hititoloji, Arkeoloji, Klasik Filoloji, Klasik Şark Dilleri, Sinoloji, Hindoloji, Fizik ve Sosyal Antropoloji, Hungaroloji gibi

sahaların da tam ve yetkin şekilde Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi bünyesinde bulunmasına önceden karar verilmiştir. Atatürk fakültenin kuruluş hazırlıkları yürütülürken ilim ve öğretim kadrosunun gerçek modern ilmin talep ve icaplarına uygun bir seviyede kurulması için bilim aleminde seçkin duruma gelmiş ve o yıllarda Alman üniversitesinde bir kısmının vazifelerine son verilmiş ve verilmekte olan öğretim üyeleriyle anlaşma ve sözleşmelere girişilmesini telkin ve tasvip etmiştir. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nin öğretim kadrolarını çok güçlendirmiştir. Prof. Dr. Landsberger ve Prof. Dr. H.G.Guterbock eski Önyasya ve Anadolu uygarlıkları alanında çağdaş eğitim ve öğretim olanakları sunmuşlardır. Bunlardan dünyaca tanınan bir meslek adamı olan Prof. Benno Landsberger çivi yazısı ilminin geliştirilmesi için Sümeroloji kürsüsünün başına getirilmiştir. Fakülte kurulunca davet edilen yetkili yabancı ilim adamlarıyla toplantılar yaptıktan sonra, Atatürk, 1835'lerden beri bütün dünyada Assuroloji (Asurca) adı altında gelişen sahanın "Sümeroloji Kürsüsü" adı altında açılmasını telkin etmiştir. Bu bölümün ilk öğrencileri arasında sonraki çalışmalarıyla haklı bir üne kavuşan çok değerli iki bilim kadını yer almıştır. Bunlar Muazzez İlmiye Çığ ve Hatice Kızılyay'dır(10).

Atatürk döneminde eğitim alanındaki bu bilinçli politika her bir üyesi Türkiye'nin çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmasının temel taşları olan bir neslin yetişmesini sağlamıştır. Yurt dışındaki bu öğrencilere dönemin Milli Eğitim Bakanı Reşit Galip Bey'den muhtemelen Atatürk'ün talimatıyla bir yazı gelir. Bu yazıda, eski Anadolu uygarlıklarına yönelmeleri tavsiye edilmekteydi. Atatürk bu uygarlıkların ülkemiz için çok önemli ve bunların adeta memleketimizin tapusu olduğu düşüncesine yer veriyordu. Bu tavsiye, o tarihlerde (1933-1934 yılları) Almanya'da öğrenci olarak bulunan ve sonradan dünyaca ünlü bilim adamları olan Prof. Dr. Ekrem Akurgal ve Prof. Dr. Sedat Alp (11) ile Prof. Dr. Halil Demircioğlu'nun Berlin Üniversitesi'nde Eskiçağ tarihi ve arkeoloji tahsiline başlamalarına önemli bir etkide bulunmuştur. Keza, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde İlim Tarihi kürsüsünü kuran Prof. Dr. Aydın Sayılı, yine Atatürk tarafından yurt dışına (Amerika) tarih ve tercihen de bilim tarihi ile ilgili eğitim almak üzere gönderilmiştir(12). Aydın Sayılı 1943 yılında DTCTF'de göreve başlamış, bilim tarihi ve felsefe alanında otorite olmuştur. Bunlardan daha önce de 1926 yılında Remzi Oğuz Arık arkeoloji ve sanat tarihi öğrenimi için yurt dışına(Paris'e) gönderilmiş ilk bilim adamıdır(13). Bunun yanı sıra ünlü arkeolog ve İstanbul Müzeler Müdürü Aziz Ongan'ın kızı olan Prof. Dr. Jale İnan da 1935 yılında Berlin'de Arkeoloji okumaya başlamıştır. Dönüşünde İstanbul Üniversitesi İlkçağ tarihi kürsüsü profesörü Bosch'un yanına asistan olarak girmiştir. 1946 yılında üniversite reformu ile klasik

arkeoloji kürsüsü kurulur ve Almanya'da klasik arkeoloji okumuş olan zamanın müze müdür yardımcısı Doçent Arif Müfid Mansel profesör olarak bölümün başına getirilir. O da Jale İnan'ı yanına asistan alır(14).

Atatürk tarihe kaynak olacak belgelerin müzeler, kütüphaneler ve arşivlerde toplanması lüzumunu çok önce düşünmüş ve 1920 yılında ilk açılan Türkiye Büyük Millet Meclisi programında yeralan bir kültür müdürlüğünü Ankara'da açtırmıştır. Bu müdürlüğün görevi, her türlü kültür eserlerinin, belgelerinin toplattırılması, müze, kütüphane ve arşivler- de korunmaya alınması, onların bilimsel yönden değerlendirilmesi, depolanmış arkeolojik eserler için yeni müzelerin açtırılması, eski müzelerin çağdaş bir duruma getirilmesiydi(15). Dr.Reşit Galip, Milli Eğitim Bakanı olduğu zaman Ankara civarındaki höyüklerde bir kazı yapmanın mümkün olduğunu Atatürk'e duyurmasını Afet İnan'dan rica etmiştir. 1933 yılında Ahlatlıbel arkeolojik kazısı Atatürk'ün yardımı ve ilgisi ile Dr.Hamit Zübeyr Koşay tarafından bir bahar ayında yapılmıştır. Yine 1933 yılında Maarif Vekaletinin emriyle arkeolog Remzi Oğuz Arık Ankara yakınlarındaki Karalar'da, 1934 yılında Göllüdağ'da çalışmalarda bulunmuştur. Fakat asıl Türk Tarih Kurumu'nun bir ekip teşkil ederek yaptırdığı arkeolojik kazı 1935 yılında, Alacahöyük'te başlamıştır(16).

Kurumun Alacahöyük'te kazı yapmasının nedeni, buranın eskiden beri Boğazköy'ün peyki olarak bilinmesiydi. (Boğazköy Yerkapı sfenkslerinin, Alacahöyük kapısını süsleyen sfenkslerle olan benzerlikleri göz önünde tutuluyordu).Fakat asıl höyüğün içinde bir araştırma yapılmamıştı. Bundan dolayı Alacahöyük'te metodlu bir sondajla birbiri ardına gelmiş medeniyetleri tesbit etmek, Boğazköy tabletlerinde geçen ve buraya bir günlük mesafede olduğu belirtilen Hitit Tanrısı Arinna adına yapılmış bir mabedin bulunduğunu saptamaktır(17). Tarih Kurumu'nun bütçesinden bin lira ayrılarak başlanan kazının ilk raporu Dr.Hamit Zübeyr Koşay ve Arif Müfid Mansel tarafından 5 Ağustos 1935 tarihinde hazırlanmıştır. Maarif Vekaletine yapılan müracaata gelen cevap olumlu olunca, kazı için seçilen Alacahöyük için izin verilmişti. Atatürk bu teşebbüs için "başlayınız, paranız yetişmezse ben veririm. Fakat muvaffak olmalısınız" demiştir(18).

Alacahöyük kazısına o zamanın Müzeler Genel Müdürü olan Dr.Hamit Zübeyr Koşay, Arkeolog Remzi Oğuz Arık'ın teşkil ettiği bir heyetle 21 Ağustos 1935'te başlanmıştır. Bilindiği gibi bu kazılarda Erken Tunç Dönemi'nin meşhur mezarları bulunmuş; altın, gümüş ve bronz malzemeler arasında Hitit Güneş Kursları olarak bilinen eşyalar ele geçmiştir. 1937 yılındaki Türk Tarih Kongresi İstanbul Dolmabahçe Sarayı'nda toplanacağı zaman, yabancı bilim

adamları da davet edilmiş ve Türk Tarih Kurumu kazılarında çıkan eserler de dahil olmak üzere büyük bir sergi hazırlanmıştır. Ülkemiz arkeolojisine güç ve hız sağlamaları bakımından büyük avantaj ve günümüzde de önemini yitirmemiş çağdaş ülke arkeolojisi için temel taşı niteliğindeki bazı kazıların gerçekleştirilmesi bu döneme rastlar. Gene bu dönemde ulusal arkeolojiye katkıları bulunan Remzi Oğuz Arık, Şevket Aziz Kansu, Hamit Zübeyr Koşay, Kılıç Kökten, Arif Müfit Mansel'in ilk çalışmalarına başladıkları görülmektedir (19).

Ankara civarında Karaoğlan ve Çankırıkapı Höyüğü ve Ankara Kalesi sondajları arkeolog Remzi Oğuz Arık'ın çalışmalarına sahne olmuştur. Ankara yakınlarında Etiyokuşu'nda 1937 ilkbaharında prehistorik buluntular için Prof. Dr. Şevket Aziz Kansu çalışmalarına başlamıştır. 1936-37 yıllarında Prof. Dr. Arif Müfit Mansel Trakya'daki tümülüsleri tesbit etmiş ve bazılarında da yine Türk Tarih Kurumu adına kazılar yapmıştır. İstanbul Sarayburnu'ndaki araştırmaları Aziz Ongan üstlenmiştir(20). Türk Tarih Kurumu'nun 1935-1938 yılları arasında kazıları orjinal buluntular devridir ve Atatürk'ün yakın ilgisini çekmiştir (21).

Günümüzün Arkeoloji ve Eski Çağ Tarihi alanındaki otoriteleri de yine o dönemde yetişmişlerdi. Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'nin kuruluş dönemlerinde Prof. Dr. Afet İnan, çalışan öğrencilerinin D.T.C. Fakültesine girmesini teşvik ediyordu. Bunlardan Prof. Dr. Nimet Özgüç (22), tarih hocası Afet İnan'ın teşvikiyle Tarih Fakültesi'ne girdiğini açıklıyor ve o günleri şöyle anlatıyor: "Benim rehberim Afet Hanımdır. Henüz arkeoloji profesörü gelmediği için ben Eski Çağ Tarihi bölümüne girdim. Kısa bir süre sonra Alman asıllı Chicago Üniversitesi profesörlerinden H.H Von der Osten, hocamız olarak göreve başladı. O, Orta Anadolu'da (Alişar Höyük'te) ilk metodlu kazıları sürdürmüş, Atatürk'ün ilgi, dikkat ve teveccühünü kazanmış bir bilgin; insan yetiştirme sanatını çok iyi bilen bir hoca ve usta bir hafir idi. Ülkemiz şartlarına göre arkeologlar yetiştirme çabası bizi çok etkilemişti. Bizim fakültede önemli bir avantajımız vardı: Arkeolojiyi destekleyen eski ölü dillerin tümü iyi bir şekilde kurulmuştu. Bunlar Hititoloji, Sümeroloji ve Klasik Filolojidir. Biz bu dersleri de yardımcı olarak aldık. Böylece arkeoloji tahsilimizin dört başı mamur, eksiksiz olduğunu söyleyebiliriz". Prof. Dr. Tahsin Özgüç'ün tarihe olan merakı Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'ne girmesine neden olur. Arkeolojiyi destekleyen eski ölü dillerden Hititoloji, Sümeroloji ve Klasik Filoloji'yi yardımcı ders olarak alan Nimet ve Tahsin Özgüçler arkeoloji tahsillerini eksiksiz olarak tamamlamışlardı (23).

Sedat Alp, Almanya'daki tahsilini 1940 yılında tamamlayarak doktorasını vermiş; sonra da yurda dönerek 1941 yılında Ankara'da D.T.C.Fakültesi'nde asistan olarak göreve başlamıştır. kısa bir süre sonra da doçent olmuştur. Hititoloji alanındaki çalışmalarına hız vermiştir (24)

Son Yıllarda Arkeoloji ve Eskiçağ Tarihi ile İlgili

Araştırmalar:

Ülkemizde arkeolojik çalışmaların 165 yıllık bir geçmişi vardır. Bu çalışmalar dört ayrı dönemde incelenebilir: I. Dönem; ilk arkeolojik çalışmaların başlangıcından Osman Hamdi Bey Dönemi'ne kadar olan safha (1881 yılına kadar), II. Dönem ; Osman Hamdi Bey'in İstanbul Müzeler Müdürü olduğu tarihten, Cumhuriyet'in ilk yıllarına kadar olan safha (1881-1930 yılları arası). III. Dönem ; Cumhuriyet'in ilk yıllarından, Çok Partili Döneme kadar olan safha (1930- 1950 yılları arası). IV. Dönem Çok Partili Dönemden, günümüze kadar olan safha(1950-1997 yılları arası) (25).

Atatürk'ten bugüne altmış yıl geçti ve arkeoloji sahasında büyük mesafe katedildi. O yıllardan günümüze müze ve arkeolog sayısında büyük artışlar olmuştur. Çünkü eskiden beri mevcut İstanbul ve Ankara Üniversiteleri'ndeki Arkeoloji bölümlerinden sonra İzmir, Hacettepe, Bilkent, Erzurum, Konya ile son yıllarda da Antalya, Edirne, Çanakkale, Muğla ve Aydın'daki üniversitelerimizde arkeoloji ve sanat tarihi bölümleri açılmıştır. Arkeoloji, Cumhuriyet Dönemi'nde üniversitelerimizde en çok gelişen bilim dallarından biri olmuştur. Bilindiği gibi arkeoloji en çok ileri ülkelerde gelişmiş bir bilim dalıdır. Tahsin Özgüç bunu iki nedene bağlıyor: 1- Atatürk'ün yarattığı heyecan, yaptığı etki ve maddi-manevi desteği sonucu bilim müesseselerini yeşertip filizlendirmesi; 2- Anadolu'nun başlı başına bir tarih ve arkeoloji ülkesi olması (26). Ülkemizdeki sistemli kazılar, yıllardan beri devam etmekte, eski ünlü şehirler tam planlarıyla açığa çıkarılmakta arşivler keşfedilmekte, büyük merkezler restore edilmekte ve bazıları açık birer müze haline getirilmektedir.

Yabancıların Türkiye'de kurdukları arkeoloji enstitüleri yurdumuzda arkeoloji ve eskiçağ bilimleri yanısıra bir ölçüde de Türk tarihinin araştırılmasına da yardımcı olmaktadır. Alman, İngiliz, Fransız, İtalyan ve Amerikan arkeoloji enstitülerinin kütüphanelerinden yararlanılmakta, böylece arkeoloji alanında Avrupa seviyesinde çalışma olanakları sağlanmaktadır.

Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün her yıl

düzenlediği bilimsel toplantılar özellikle "Kazı-Araştırma ve Arkeometri Çalışmaları Toplantıları", ülkemizde olduğu gibi tüm dünyada da ilgi ve takdirle incelenmektedir. Bundan başka ilk defa 1983 yılında İstanbul'da açılan "Anadolu Uygarlıkları Sergisi" tüm dünyayı dolaşmış ve sergilendiği ülkelerde ilgiyle izlenmiştir.

Genel olarak arkeoloji alanındaki bu çalışmaları kısaca şöyle açıklayabiliriz:

Arkeometri ile ilgili Araştırmalar

Kültür tarihinin her yönüyle araştırılmasında yardımcı olmak üzere, arkeometrik yöntemler uygulanmaktadır. Arkeometri, Arkeoloji' de çeşitli fen ve doğa bilim dallarının matematiksel ölçüm ve analiz yöntemlerinin uygulanması olarak tanımlanabilir. Günümüzde yapılan arkeolojik araştırmaların kültür tarihi açısından, elden geldiğince eksiksiz olarak değerlendirilebilmeleri için, fen ve doğa bilimlerinin çeşitli dallarından faydalanılmaktadır. Arkeometri olarak adlandırılan bu yeni bilim alanından, diğer ülkelerde olduğu gibi son yıllarda ülkemizde de daha yoğun bir şekilde yararlanılmaya başlanmıştır. Aslında arkeometrinin başlangıcının 19 yüzyılın başlangıcına kadar gittiği söylenebilir. 1800' lerde ilk kez M.H.Kalaproth (1743-1817), Berlin Bilim Akademisi'nde sikkeler, camlar ve Ortaçağ heykelleri üzerinde gerçekleştirdiği bazı kimyasal analizlerinin sonuçları hakkında bir bildiri verir. Daha sonraları arkeolojik kazılarda ele geçen organik malzemelerin kimyasal analizleri büyük ölçüde artmaya başlar. Günümüzde bu tür analizlerin yoğun bir biçimde yapılmakta olduğunu görüyoruz. Arkeometrik yöntemlerden örnekler verecek olursak: a- Optik yöntemler (Fotogrametri, Hava Fotoğrafı Arkeolojisi), b- Jeofiziksel/ Fiziksel yöntemler, c- Radyoaktif yöntemler, d- Radyoaktif olmayan yöntemler (Jeofiziksel-manyetik alan değişimlerine dayananlar: Vary analizleri, balçık tabakaları sayımı, cam yüzeyi tabakaları, polinoloji, dentrokronoloji)

Görüldüğü gibi, kültür tarihinin her yönüyle araştırılmasında yardımcı olmak üzere uygulanan bu yeni arkeometrik yöntemlerin büyük katkıları olmaktadır. Bu tarzda eğitim yapan kurumlara bugün çeşitli ülkelerin üniversitelerinde rastlanmaktadır. Ülkemizde de böyle bir eğitim programına yer verilmesi artık zorunlu gibi gözükmektedir. TÜBİTAK Yayınları Arkeometri Ünitesi Bilimsel Toplantı Bildirileri 1981'den itibaren yayınlanmaya başlanmıştır. Bununla birlikte ODTÜ'nün çeşitli fakültelerinin araştırmacıları başta olmak üzere çeşitli üniversitelerden araştırmacıların biraraya geldiği çalışma grubu

TÜBİTAK Aksay(arkeolojik eserlerin spektroskopik ve analitik yöntemlerle incelenmesi) ünitesinin hazırladığı ulusal kollokyumlar bu konulara açıklık kazandırmaktadır. Bu arada, ülkemizde bu yönde araştırmalar 1985 yılından itibaren son on yılda artmış görünmektedir. Kültür Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Arkeometri Sonuçları Toplantısı ilk olarak 1985'te yapılmış olup, o yıldan itibaren günümüze kadar kesintisiz devam etmiştir. (1996'ya kadar 12 sayı yayınlanmıştır). Ayrıca, diğer ülkelerde olduğu gibi son yıllarda ülkemizde daha yoğun bir şekilde yararlanılmaya başlamıştır.

Antropoloji sahası ile ilgili araştırmalara gelince, Hacettepe Üniversitesi Antropoloji Öğretim Üyesi Prof. Dr. Metin Özbek'in XI. Türk Tarih Kongresi'ne sunduğu "*Anadolu'da İnsan Irklarının Tarihsel Gelişimi*" başlıklı bildirisi ve bu bildirinin sonunda sunduğu geniş bibliyografyaya bakılırsa, eski çağ insanların antropolojik tetkikleri konusunda oldukça yol alınmış olduğu görülür.

Epigrafi ve Nümizmatik Üzerine Çalışmalar

Türkiye'de yapılan yüzey araştırmaları ve kazılarda çıkan antik devir malzemesinin %50'sine yakın bölümü epigrafik ve nümizmatik buluntuları oluşturmaktadır. Ancak bu alanla ilgilenen araştırmacıların sayısı oldukça azdır. Üniversitelerimizde doğrudan bu malzemeleri konu edinen bölüm ve bilim dalları da bulunmamaktadır. Ülkemizde aktif olarak araştırma yapan yabancı epigrafist ve nümizmat sayısı, 35'in üzerindeyken, bu sayı Türkler arasında dört-beş civarındadır (27). Epigrafi (Yunanca ve Latince) alanında çalışma yapan araştırmacılara örnek olarak Prof. Dr. Sencer Şahin, Prof. Dr. Ender Varınlıoğlu, Prof. Dr. Hasan Malay, Prof. Dr. Bülent İplikçioğlu gösterilebilir. Nümizmatik eğitime katkıları olan Prof. Dr. E. Bosch, Prof. Dr. Sebahat Atlan ve Prof. Dr. Nezahat Baydur'dan sonra şimdi de yine İstanbul Üniversitesi'nden Oğuz Tekin bu görevi üstlenmiştir.

Prehistorya ve Tunç Dönemleri Üzerine Çalışmalar

Aşağı yukarı 600 bin yıldan beri ateşi kullanan, çeşitli aletler yaparak günlük gereksinimleri sağlayabilen insanoğlu, ancak göçebe yaşamı bırakıp yerleşik düzene geçtikten sonra üretici ve yaratıcı bir varlık olmuştur. 1940'lı yıllar ve sonrasında Kılıç Kökten, Şevket Aziz Kansu, Fikret Ozansoy, Enver

Bostancı, Muzaffer Şenyürek gibi bilim adamlarının yoğun çalışmalarıyla Anadolu'nun paleolitik ve mezolitik dönemlerine tarihlenebilen Antalya bölgesindeki bugün için pek bilinen Karain, Beldibi, Belbaşı, Öküzini, Hatay Samandağ İlçesi Mağaracık Mağaraları, Marmara ve Trakya Prehistorik iskan yerleri tesbit edilmişti. Fakat son yıllarda, daha önce tesbit edilen bu yerlerdeki çalışmalar yoğunluk kazanmıştır. Prof. Dr. Işın Yalçınkaya, Karain ve Öküzini'ndeki çalışmalarıyla Paleolitik ve Mezolitik'e ışık tutmaya devam etmektedir. Prof. Dr. Berna Alpagut'un fosil yatakları üzerine çalışmaları oldukça ilginç bir durum kazanmıştır. Keza, DTCF öğretim üyelerinden Prof. Dr. Erksin Güleç'in bilhassa Çandır kazısıyla ülkemizin fosil yönünden zenginliği bir kez daha doğrulanmıştır. Ayrıca İstanbul Üniversitesi Öğretim Üyelerinden Prof. Dr. Güven Arsebük ve ekibinin çalışmalarıyla, ülkemizin bugün için bilinen en eski yerleşim yeri İstanbul ili sınırları içinde yer alan Yarımburgaz Mağarası, Anadolu'daki mağara yerleşmelerinin tarihini aşağı yukarı M.Ö. 700.000 yıllarına kadar götürmüştür. Bu çalışmalar 1988'den itibaren İstanbul ve Berkeley'deki California üniversitelerinin ortaklaşa geliştirdikleri bir proje çerçevesinde sürdürülmektedir.

25-30 yıl öncesine kadar Anadolu, yazılı tarih öncesi dönemlerde Mezopotamya'nın etkisinde kalmış ikinci derecede önemli bir bölge olarak değerlendirilirken, özellikle orta ve güneydoğu Anadolu'da yapılan yeni kazılar Neolitik çağlarda Anadolu'da çok farklı ve çok gelişkin kültürlerin olduğunu ortaya koymuştur(28).

İnsanlık tarihinin en önemli aşamasını oluşturan ve neolitik devrim olarak nitelendirilen üreticiliğin, yaratıcılığın başladığı, yani besin üretim evresiyle ilgili olarak Çayönü, Hacılar ve Çatalhöyük yerleşmeleri (1960'lı yılların başından sonra yakın bir zamanda yeniden kazılara başlanmıştır), Ürdün'deki Jericho iskan yeri ile birlikte, neolitik dönemin en eski temsilcileriydi. Yine, 1980'li yıllarda Karakaya ve Atatürk Baraj gölü alanlarında yapılan kurtarma kazılarında, Malatya yakınlarında Fırat nehri kıyısındaki Caferhöyük ile Batman yakınlarındaki Hallan Çemi ve Samsat yakınlarındaki Nevala Çori Höyüğü'nün yukarıdaki yerleşmelerden daha eski olduğu saptanmıştır. Keza, Neolitik dönemin en eski devresine ait Aksaray yakınlarında, Melendiz Çayı kıyısındaki Aşıklı Höyük'teki çalışmalar (ki bu çalışmalar, Prof. Dr. Ufuk Esin tarafından yürütülmektedir), ayrıca Köşkhöyük (Niğde), Bademağacı (Antalya), Höyücek (Burdur), Ilıpınar (Bursa) son 10-15 yıllık sürede Eskiçağ tarihinin ilk dönemlerine, neolitik ya da ilk köy toplulukları dönemine ışık tutan çalışmalar olarak görülür.

Göller bölgesinde, R. Duru tarafından Kuruçay Höyüğü'nde yapılan arkeolojik çalışmalarda ortaya konulan neolitik köyden kasabaya geçiş gelişmesini, doğu Anadolu'da M. Ö. 4. binin sonu, 3. binin başlarında Norşuntepe ve Arslantepe gibi kentleşmiş merkezler olarak görüyoruz. Erken Tunç döneminde, Doğu Anadolu'daki bu tür merkezlerin yanısıra, Batı Anadolu sahil kesiminde aynı döneme ait Troia, Bayraklı, Baklatepe ve Limantepe çevresindeki ekonomik kaynakları değerlendiren kent merkezleri şeklinde tanımlanmaktadır. Anadolu'nun orta ve geç dönemlerine (M.Ö. II. bin yıllarına) ait çalışmalarda ise, aynı şekilde artışlar olmuştur. Bu arada Hititoloji alanındaki çalışmalar o kadar gelişmiş ve zenginleşmiştir ki, Hititoloji'nin konuları artık bir Hititoloji Kongresi'nde tartışılmaktadır. Ord. Prof. Dr. Sedat Alp önderliğindeki böyle bir kongre, 1990'dan beri ülkemizde Çorum kentinde uluslararası nitelikte toplanmaktadır. Ayrıca, Kültepe ve Boğazköy metinlerinin incelenmeleri ve bu metinlere dayanarak, Hitit Öncesi ve Hitit döneminin her türlü kültürel faaliyetleri, lisans, yüksek lisans ve doktora tezi olarak hazırlanmaktadır.

Anadolu'nun içlerindeki politik yapının devlet aşamasına geldiği ve yazının en yoğun biçimde kullanıldığı çağlarda, Fırat'ın doğusunda halen Prehistorik devir yaşanmakta oluşu iki kültür bölgesi arasındaki kopukluğun çarpıcı bir göstergesidir. Son yıllarda Doğu Anadolu'daki bu M.Ö. II. bin kültürlerini açığa çıkarmak ve ele geçen buluntuları değerlendirmek üzere yapılan çalışmaları görüyoruz(29).

Anadolu'nun Eski Çağı'nı aydınlatacak eski yerleşim yerlerindeki arkeolojik kazıların her yıl yayınlanan raporlarından başka, ya da bazıları sona ermesinden sonra o merkez, ya da yerleşme yeri ile ilgili nihai rapor mahiyetindeki çalışmaların kitap olarak da yayımlandıkları görülür. TTK yayınlarına bakıldığında, kazı sonuçlarının raporları şeklinde yayınlanmış eserler ile Eski Çağa yönelik tabletler, arkeolojik eserler ve diğer sanat eserleriyle ilgili pek çok yayını görebiliriz.

Demirçağlar Üzerine Çalışmalar

M.Ö. XII. yüzyılın başlarında yaşanan Ege Göçleri olaylarıyla birlikte, orta Anadolu'daki uygarlık kısmen bir sis perdesi arkasında kalırken, aynı çağlarda doğu Anadolu'daki tarihsel akışın orta Anadolu ve Ege bölgesindeki yarı aydınlık bir durumla yüz yüze olmadığı anlaşılmaktadır. Aynı kültür bölgesini paylaşan Transkafkasya'da ve İran'da gerçekleştirilen çalışmalar sonrasında M.Ö. II. bin yılı kapsayan Orta Tunç, Son Tunç ve Demir Çağları'nın erken evresi ele geçen belgelerle sağlam temellere oturtulmuştur. Bilimsel dayanağını

bu çalışmalardan alarak, Doğu Anadolu'da son yıllarda yoğunlaştırılan çok değerli araştırmalar, arkeolojik bulgularla, filolojik kaynaklardaki bilgiler arasında bağ kurabilmeyi mümkün hale getirmiştir. Urartu sahasında Prof. Dr. Afif Erzen, Prof.Dr.Emin Bilgiç, Prof.Dr.Baki Ögün gibi çok değerli hocaların önceki çalışmaları yanısıra yeni başlatılan Urartulara yönelik Prof. Dr. Veli Sevin, Prof. Dr. Taner Tarhan, Prof. Dr. Orhan Belli, Prof. Dr. Altan Çilingiroğlu'nun yapmış oldukları arkeolojik kazılar, yörenin eski çağına çok önemli katkılar yapacaktır.

Öte yandan orta Anadolu'da M.Ö. VIII. yüzyıl ikinci yarısında, Altınçağ'ın hem de destanlanarak yaşandığı, doğudaki Urartularla çağdaş düzeyde parlak bir Frig kültürü görülmektedir. Bu konuda, Prof.Dr.E. Akurgal'ın ve Prof.Dr.Kurt Bittel'in çalışmaları bilinmektedir. Son yıllarda Prof.Dr.Fahri Işık çalışmalarıyla hocasının (Ekrem Akurgal) "Frig kültürünün gelişmesi Grek etkisine bağlıdır" düşüncesinin aksine, Frig kültürünü geç Hititlere ve Urartulara dayandırmaktadır. Prof. Dr. Fahri Işık eski fikirlerin yerine yeni araştırmaların ışığında kültürler arası ilişkilere yeni boyutlar kazandırmakta ve bu konuda Belleten, Anatolien Studies ve Türk Arkeoloji Dergisi gibi yapıtlarla düşüncelerini açıklamaktadır(30),

İkinci Dünya Savaşı'ndan önce Anadolu'nun yazı öncesi tarihi ve arkeolojisi, yalnız bir kaç buluntu yerine dayanarak biliniyordu. Son 10-15 yıl içinde ülkemizin eskiçağ tarihini aydınlatmak üzere seferber olan arkeologların çalışmaları öylesine artmıştır ki, kurtarma kazıları dahil, yüzden fazla yerde kazı çalışmaları yapılmaktadır. Bunlar arasında klasik dönemlerle ilgili çalışmalar oldukça önemli bir yer tutmaktadır(31). Ülkemizde yabancı arkeologların da çalışmaları bulunmaktadır. Bunların varlığının bir nedeni, ülkemizdeki arkeolojik varlıkların çeşitliliği ve yüceliği, bizleri olduğu gibi, yabancıları da büyülemektedir. Türkiye'ye arkeolog ve sanat tarihçisi olarak gelen kimseler, Türkiye'deki arkeoloji ile ilgilenmekte, araştırma ve çalışmalar yapmaktadır. Anadolu'daki arkeolojik varlıkların ortaya çıkarılmasında, korunmasında, uluslararası işbirliğine gidilmiştir.Bu sorumluluğu taşıyan Türk ve yabancı meslektaşlar arasındaki bilgi, deneyim alışverişini sağlayan toplantı, konferans, panel v.b. etkinlikleri T.C. Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü her yıl gerçekleştirmektedir. Böylece, arkeolojik varlıkların topluma tanıtılması, kazandırılması ve korunmaları sağlanmakta, uygarlığın gelişimindeki safhalar, diğer bir deyimle temel metod ortaya konulmaktadır.

Bütün bu araştırma ve çalışmalar görüş açımızı belirgin bir şekilde genişletmiş ve değiştirmiştir. Kazı araştırmaları yanısıra yazılı belgeler üzerinde

filologların yaptığı araştırmalarla, daha önceleri bir kaç ipucuyla sınırlı bir şekilde tanımladığımız kültürler artık detaylarıyla ortaya çıkarılmaktadır.

Bu olumlu görüşlerin yanısıra, Türkiye'nin dünya arkeolojisi içindeki yerinin giderek artan bir hızla yitirmeye başladığı kaygısında olan bilim adamlarımız da bulunmaktadır. İstanbul Üniversitesi'nden Prof. Dr. Mehmet Özdoğan'a göre, hem Türk arkeologlarının hem de yabancı uzmanların Türkiye topraklarının geçmişi üzerine yaptığı katkı sayısı azalmaktadır. Özdoğan, haklı olarak geçmişimize yeterince saygı duymadığımızı ve korumanın sırf batılı turistler için yapıldığı kanaatinde olduğunu belirtiyor(32).

Tarihi mirasın, tarihi çevrenin, doğal ve kültür değerlerimizin korunması, kullanılması, turist için değil, halk için olmalıdır. Halk için yaşamayan turist için de yaşamaz. Türkiye'de turizmin gelişmesi öncelikle halkımızın, sözü edilen değerlerin farkına varmasıyla olabilir. Anadolu kültür mirasının korunması ve değerlendirilmesi konusunda halkımıza bu bilincin verilmesi gerekir.

DİPNOTLAR

- (1) Uluğ İğdemir, **Cumhuriyet'in 50. Yılında Türk Tarih Kurumu**, Ankara 1973, s.3.
- (2) Ekrem Akurgal, "Tarih ilmi ve Atatürk", **Bellekten**, cilt 20. sayı 80 (1956), s.582.
- (3) Uluğ İğdemir, **a.g.e**, s. 3,7; Amiral Fahri Çoker(E), **Türk Tarih Kurumu, Kuruluş Amacı ve Çalışmaları**, TTK, Ankara, 1983.
- (4) **Bilim ve Teknik**, Cilt 29, sayı 345 (1996), s. 70 vd.
- (5) Mehmet Özdoğan, "Arkeoloji'de Çağdaşlaşma ve Türk Arkeolojisi'ni Bekleyen Tehlikeler", **Osman Hamdi Bey ve Dönemi**, Tarih Vakfı Yurt Yay. İstanbul, 1993 s. 192.
- (6) Prof.Dr. Afet İnan, "Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'nin Kuruluş Hazırlıkları ve Açılışı (9 Ocak 1936)", **Cumhuriyetin 50. Yıldönümü Anma Kitabı**, AÜ. DTCF yay., Ankara, 1974, s 3-53; Muazzez İlmiye Çığ, "Atatürk ve Türkiye'de Arkeoloji" **Bilim ve Ütopya**, Sayı:17, Kasım, 1995, s. 36-37; "Ord. Prof. Sedat Alp ile Söyleşi", **Bilim ve Ütopya**, sayı: 29 (1996), s. 20.
- (7) Tahsin Özgüç, "Atatürk ve Arkeoloji", **Cumhuriyetin 50. Yıldönümü Semineri, Seminerlere Sunulan Bildiriler**, TTK yay., Ankara, 1975, s.108-117.
- (8) Muazzez İlmiye Çığ, **a.g.m.**, s.36-37; Aynı konu için bkz. Nezih Başgelen, "Türkiye Arkeolojisi ve Sorunları", **Müzeler İçin Düşünce -Tutkular ve Nesnelere YKY- Salı Toplantıları**, t.y., 1993, s.24.
- (9) "Ord.Prof.Dr.Sedat Alp ile...", s.20; Tahsin Özgüç, **a.g.e.**, s.114.
- (10) Çığ, aylık bir dergide yayınlanan röportajında; son gün Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'ne kayıt yaptırdığını, artık bütün bölümler dolmuş, yalnızca yeni açılan Hititoloji bölümünde yer bulmuş olduğunu, Hititolojinin yanına Sümerolojiyi onun yanına da Arkeolojiyi eklediğini söylemektedir. Böylece iki arkadaş (Çığ ve Kızılay) başarılı bir öğrenimden sonra birer uzman olarak bu fakülteden mezun olmuşlardır: **Bilim ve Ütopya**, (Mart 1995), s.4-5.

- (11) Ekrem Akurgal, Berlin Üniversitesi'nde 1933'den 1940 sonlarına kadar sekiz yıl klasik arkeoloji öğrenimi yapmıştır. Akurgal, 1940 yılı Kasım ayında Türkiye'ye dönmüş ve A.Ü.D.T.C.F. Arkeoloji Bölümüne asistan, bir yıl sonra da doçent olmuştur. (**Anadolu Uygarlıkları**, 1987, Net Turistik yay); Sedat Alp, Almanya'da Leibzig ve Berlin Üniversiteleri'nde Eski Çağ Tarihi, Hititoloji, Eski Anadolu Dilleri ve Kültürleri, Sümeroloji ve Akadistik ile arkeoloji öğrenimi yapmıştır. Tahsilini 1940 yılında tamamlayarak doktorasını vermiş bir şekilde yurda dönerek 1941 yılında Ankara'da Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'nde asistan olarak göreve başlamıştır. Kısa bir süre sonra da (1944) doçent olmuştur. 1949 yılında Hititoloji profesörlüğüne seçilmiştir. Günümüze kadar Hititoloji alanındaki çalışmalarına hız vermiştir. (Bkz. **Bilim ve Teknik**, sayı 340, 1996, s.68 vd.)
- (12) Prof.Dr.Esin Kahya, "Dünyanın İlk Bilim Tarihi Doktoru: Ord.Prof.Dr.Aydın Sayılı", **Bilim ve Ütopya**, Sayı:27 (Eylül 1996), s.53 vd.
- (13) 1931 yılında ilk arkeoloji tahsilini yaparak Türkiye'ye dönen Arık, 1932 yılından itibaren çeşitli yerlerde kazı çalışmalarına başlamıştır. 1939'da Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'ne Profesör olmuştur. O tarihe kadar Önyasa Arkeolojisi olarak gelişen ve devam eden bölümün yanında Klasik Arkeoloji'nin de kırılmasını sağlamıştır. Bkz. **Remzi Oğuz Arık Armağanı**, A.Ü.D.T.C.F yay., Ankara 1987, Tahsin Özgüç, Ekrem Akurgal, Sedat Alp ve Raci Temizer'in Konuşmaları.
- (14) Söyleşi: Firdevs Gümüsoğlu, "Türkiye Arkeolojisinin Anası: Prof.Dr.Jale İnan", **Bilim ve Ütopya**, Aralık 1995, sayı:18, s.52 vd.
- (15) Kazım Öztürk, **Türkiye Cumhuriyeti Hükümetleri ve Programları**, Ankara, 1968, s.15; Muazzez İlmiye Çığ, **a.g.m.**, s.36-37
- (16) Türk Tarih Kurumu'nun kazısından önce Alacahöyük'te, muhtelif tarihlerde bazı incelemeler yapılmıştı. 1835'te Hamilton, Anadolu içerisine yaptığı bir seyahatten dönüşünde Alacahöyük'ü Batı alemine tanıttıktan sonra, Bart ve Van Lannep adlı iki araştırmacı buralara gelerek 1859'da Höyük'te sfenksli kapının ilk planlarını çizmişlerdi. Daha sonra 1881'de Ramsay, bir takım kabartmalar meydana çıkartmış; bundan sonra Perrot, kapının tek bir planını vücuda getirmişti. 1893 yılında Alacahöyük'e gelen Chantre kapının alt tarafına tesadüf eden kısımda kazı yapmıştır. Nihayet 1907 tarihinde Müzeler Müdür Halil Ethem (Eldem) İstanbul Müzesi namına aynı mahalde araştırmalar yaptırmıştır.
- (17) Prof.Dr.Afet İnan, **Tarih Üzerine İnceleme ve Makaleler**, Ankara, 1960, s.293 vd.
- (18) **A.g.e.**, s.293 vd.
- (19) Güven Arsebük, "Dünden Bugüne Arkeoloji", **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, I, s.66-75
- (20) Halil Ethem Bey'in İstanbul Müzeler Müdürlüğünden emekli olmasıyla yerine Türk arkeolojisinin öncü isimlerinden Aziz Ogan, Müzeler müdürü olmuştur; 1931-1954 yılları arasında müdürlük yapmıştır. Aziz Ogan hakkında geniş bilgi için bkz. **Bilim ve Ütopya**, Sayı:21 (Mart 1996), s.58; Sayı:18 (Aralık 1995), s.52.
- (21) Prof.Dr.Afet İnan, **Tarih Üzerine İnceleme ve Makaleler**, Ankara 1960, s.XI-XIV, 299-300.
- (22) Nimet Özgüç, Öğrenimini Türkiye'de yapmıştır. 1940 yılında Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'nden mezun olmuştur. Aynı yıl asistan olmuş, 1944 yılında ise doktorasını vermiştir. 1949 yılında doçent, 1958'de profesörlüğe yükseltilmiştir. Bkz ("Bir Yastıkta Arkeoloji", **Bilim ve Teknik**, Sayı:345 (1996), s.70 vd.)
- (23) Tahsin Özgüç, Öğrenimini Türkiye'de yapmıştır. 1940 yılında Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'nden mezun olmuştur. 1942 yılında doktorasını vermiştir. Askerlik görevinden sonra 1945 yılında asistan, 1946 yılında doçent, 1954 yılında profesör olmuştur; **a.g.m.**; s.70 vd.)

- (24) Bkz. Yukarıda dipnot 11, **Bilim ve Teknik**, Sayı:340 (1996), s.68 vd; Atatürk döneminde, Arkeoloji ve Eskiçağ Tarihi alanında çalışmalara başlayan ve bu alanda oldukça önemli hizmetlerde bulunmuş olan diğer araştırmacılardan birkaçı: *Jale İnan*, Aziz Ogan'ın kızıdır. Arkeoloji öğrenimini Berlin ve Münih Üniversitelerinde tamamlamıştır.(1935-1943). 1943'te İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'ne asistan olmuştur. Side ve Perge kazılarını yapmıştır; *Mebrure Tosun*, Almanya'nın Berlin ve Göttingen Üniversitelerinde Arkeoloji ve Sümeroloji dallarında doktora çalışmaları yapmıştır. Londra Üniversitesi, British Museum ve Amerika'da Chicago Oriental Institute'da çivi yazısı alanında araştırmalar yapmıştır; *I.Kılıç Kökten*, A.Ü. D.T.C.F. Antropoloji Enstitüsü'nden 1940 yılında mezun olmuştur. Aynı Enstitü'de görev yapan Kökten, Türkiye'de tarih öncesi yerleşme yerlerinin haritasını yapmıştır. Türkiye Prehistoryası'na büyük emeği geçmiştir; *Muzaffer Şenyürek*, Amerika'da doktora öğrenimini 1939 'da tamamladı. A.Ü.D.T.C.F.'de Paleoantropoloji Kürsüsü'nde 1940 yılında göreve başlamıştır. Şenyürek, Antropoloji sahasında mümtaz bir otorite sayılmaktadır; *Afif Erzen*, 1934 yılından itibaren Berlin, Jena ve Leibzig Üniversiteleri'nde Eskiçağ Tarihi, Klasik Arkeoloji, Prehistoria, Felsefe, Sanat Tarihi, Latince, Grekçe tahsil edip 1940 yılında Leibzig Üniversitesi'nden Eskiçağ Tarihi sahasında doktora vererek mezun oldu. Aynı yıl İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde göreve başladı. 1944 yılında doçent oldu.
- (25) Güven Arsebük, **a.g.m**, s.66-75.
- (26) Tahsin Özgüç, **a.g.m**, s.109 vd.
- (27) Konuyla ilgili olarak bir değerlendirme için bkz. Sencer Şahin, "Türkiye Genelinde Eskiçağ Bilimleri ve Eskiçağ Tarihi Temel Bilimleri", **Arkeoloji Dergisi**, III, İzmir 1995, s.203-214.
- (28) Neziha Başgelen, "Türkiye Arkeolojisi ve Sorunları", **Müzeler İçin Düş Blançosu**, **YKY**, İstanbul, 1993, s.24.
- (29) A.Çilingiroğlu, "Van Gölü Havzasında M.Ö. II. Binin Kültürlerine Ait Bazı Veriler", **L AST**, 1993, 25 vd; A. Çilingiroğlu, "Van Dilkaya Höyüğü", 1984 Kazıları", VII. **KST**, 1985, 51 vd; A. Çilingiroğlu, "The Second Millennium Painted Pottery Tradition of the Van Lake Basin", **AnatSt**, 34, 1984, 129 vd.
- (30) F.İşık, "Batı Uygarlığı'nın Kökeni, Erken Demir Çağı Doğu-Batı Kültür Sanat İlişkilerinde Anadolu", **Türk Arkeoloji Dergisi**, sayı:XXVIII (Ankara, 1989), s.1-40; F.İşık, "Zur Entstehung phrygischer Felsdenkmaeler", **AnatSt**, 37, 1987, 163 vd; F.İşık, "Şirinlikale-Eine unbekante urartaäische Burg und Beobachtungen zu den Felsdenkmaelern eines schöpferischen Bergvolks Ostanatoliens", **Belleten**, 200 (1987), s. 497 vd.
- (31) Yabancı arkeologların önemli merkezlerdeki kazı çalışmaları dışında Batı Anadolu'da Türk arkeologlardan E. Akurgal'ın Bayraklı, Ö.Özyiğit'in Phokaia, R.Meriç'in Metropolis, O.Bingöl'ün Magnesia, B.Öğün-C.İşık'ın Kaunos, F.İşık'ın Patara, C.Bayburtluoğlu'nun Arykanda, H.Abbasoğlu'nun Perge, R.Özkan'ın Knidos, L.Zoroğlu'nun Kelenderis, V.Idil'in Nysa, Y.Boysal'ın Stratonikeia, A.Yaylalı'nın Kyzikos, Ü.Serdaroğlu'nun Assos'taki kazıları ilk akla gelen arkeolojik çalışmalardır. Bunların yanısıra çok fazla detaya girmek istemediğimiz için burada belirtmediğimiz kazı çalışmaları yanı sıra pekçok yerli ve yabancı arkeologlar yüzey araştırmaları yapmaktadırlar. Bu konuda bkz. T.C. Kültür Bakanlığı'na çıkartılan ve bugüne kadar XVIII.si yayınlanan kazı sonuçları toplantısı; XIV.sü yayınlanan araştırma sonuçları toplantısı süreli yayınları.
- (32) Mehmet Özdoğan, "Arkeolojide Çağdaşlaşma ve Türk Arkeolojisini Bekleyen Tehlikeler", **Osman Hamdi Bey ve Dönemi**, Tarih Vakfı yay. İstanbul, 1993, 192